

Генріх Емма, ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доцент Хом'як О. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОБЛЕМА ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ДИСКУРСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті досліджено актуальні питання сучасної теорії та практики художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи в цілісному педагогічному процесі університету, висвітлено проблеми трансформації, глобалізації та інформатизації сучасного суспільства.

Ключові слова: художньо-естетичне виховання, підготовка майбутніх учителів початкової школи, цілісний педагогічний процес університету.

Аннотация. В статье исследованы актуальные вопросы современной теории и практики художественно-эстетического воспитания учителей начальной школы в целостном педагогическом процессе университета, освещены проблемы трансформации, глобализации и информатизации современного общества.

Ключевые слова: художественно-эстетическое воспитание, подготовка будущих учителей начальной школы, целостный педагогический процесс университета.

Annotation: The article investigates the actual problems of modern theory and practice of artistic and aesthetic education of primary school teachers in a holistic pedagogical process of the university. The problem is highlighted in the discourse of transformation, globalization and informatization of modern society.

Keywords: artistic and aesthetic education, training of primary school teachers, holistic educational process of the university.

В умовах технічних нововведень значно трансформувалась естетична свідомість особистості, значних змін зазнали форми і способи художнього відображення світу. Відбулося змішування креативних установок гуманітарних наук і мистецтва, що вимагає осмислення і переосмислення багатьох естетичних явищ у стрімко змінній соціокультурній ситуації.

Об'єктивна потреба впливу художньо-естетичних цінностей на майбутніх учителів початкової школи пов'язана з природою естетичного та функціями мистецтва. Науковці з цього приводу справедливо зазначають, що драматизм сучасної цивілізації і тих суспільних процесів, які вона зумовила, наполегливо вимагає максимального виявлення людського початку у кожній особистості, наповнення власне людським змістом людського буття. І саме мистецтво, завдяки своїй специфічності художньо-естетичного бачення світу і ідеального прогнозування майбутнього, здатне змінити світовідношення сучасної людини, сучасного студента, підростаючих поколінь.

Аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес вчених до проблеми художньо-естетичного виховання, яку розкрито у наукових розвідках Є. Басіна, О. Бурова, Г. Волкової, В. Грязевої-Добшинської, В. Іванова, М. Кагана, М. Киященко, І. Конікова, В. Крутоус, М. Лейзерова, Б. Лихачова, В. Мартинова, В. Міхальова, Н. Яранцева. Приділяючи значну увагу проблемам художньо-естетичного виховання, вони вбачали в ньому неперевершений засіб розвитку пізнавальних процесів, накопичення системи не тільки наукових, але й художньо-естетичних знань, які значною мірою сприяють формуванню у молоді цілісного світогляду.

Метою нашої статті є дослідження проблеми художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи у дискурсі трансформації, глобалізації та інформатизації сучасного суспільства.

Естетики підкреслюють, що художньо-естетичне виховання володіє унікальними можливостями комплексно впливати на всі сфери особистості і сприяти гармонізації її розвитку. «Духовний початок людського життя проявляється в мистецтві у всій своїй повноті і цілісності, а не односторонньо, як в науці або ідеології, моралі чи грі. Ось чому ми говоримо про інтелектуальний зміст науки, але про духовний зміст мистецтва – в ньому інтелектуальний початок є тільки моментом складної психологічної цілісності, ім'я якій – духовне», – відмічав М. Каган [1, с. 45]. В свій час науковець Ф. Шеллінг відзначив, що «тільки мистецтву доступне пізнання «безкінечності», сутності буття в його «вищих» проявах» [2, с. 25].

Естетичне виховання на відміну від інших видів виховання спрямоване перш за все на пробудження в особистості почуттєво-емоційної сфери і в органічній єдності з інтелектуальним і моральним включає молодь в ціннісний контекст реального життя суспільства і всього людства. Художньо-естетичне виховання надає можливість кожній особистості оцінювати явища дійсності крізь призму найвищих духовно-моральних та художньо-естетичних ідеалів.

Ідеї збагачення естетичної свідомості, художньо-естетичного сприйняття, накопичення художньо-естетичного досвіду, активізації художньо-естетичної творчої діяльності вчені пов'язують з розвитком культури особистості, яка

має на меті усвідомлення необхідності свободи прояву всіх творчих можливостей. Слід додати, що мова йдеться як про загальну культуру особистості, так і про естетичну та художню.

Сучасні вчені-естетики значну увагу приділяють аналізу естетичних реалій сучасності та естетичного світу техногенної цивілізації, ролі особистості у формуванні естетичного світовідношення, розкриттю основ філософії краси. Вчений В. Мартинов обґрунтував, що недооцінка розвитку чуттєво-емоційного досвіду людини в сучасних умовах, важливості для її життя естетичних цінностей, які здатні гуманізувати її естетичну сутність, значно збіднюють смислово наповненість людського буття і приводять до трагічних наслідків. Він підкреслив, що тільки у тісному спілкуванні з красою формується людина гуманна з багатим, багатокольоровим внутрішнім світом. Дослідник В. Мартинов розкрив, що людина, яка пізнала смак прекрасного «вибудовує своє життя не на основі політичних переваг, релігійних забобонів, корпоративних, утилітарних інтересів, але на усвідомленні власної вселенськості» [3, с. 282].

Аналіз сучасних досліджень проблеми художньо-естетичного виховання у вищих навчальних закладах засвідчив, що вона цікавить як теоретиків, так і практиків. Іншими словами, дослідження проводяться за декількома напрямками: теоретично-аналітичний (обґрунтування актуальності художньо-естетичного виховання студентів в сучасних умовах, аналіз досягнень попередників і на цій основі побудова нової моделі художньо-естетичного виховання з урахуванням нових реалій тощо); практично-методичний (визначення принципів, конкретних засобів, методів та методик, технологій, шляхів застосування комунікаційно-інформаційного середовища у художньо-естетичному вихованні студентів різної спеціалізації тощо); порівняльний (дослідження естетичних традицій та систем естетичного виховання у різних країнах світу та рекомендації щодо впровадження найкращих здобутків на вітчизняних теренах); вивчення та узагальнення існуючого досвіду художньо-естетичного виховання у вищих навчальних закладах.

Одним із завдань досліджень теоретично-аналітичного напрямку є аналіз сучасних проблем естетичного виховання. Змальовуючи «естетико-виховний портрет ХХ століття», М. Киященко справедливо підкреслив, що ХХ століття в естетико-виховній сфері передало ХХІ століттю далеко не найкращий спадок. Тому і в цьому столітті актуальною залишається проблема широкого використання життєбудівельної, духовнотворчої сили мистецтва та розвитку художньо-естетичних здібностей студентської молоді. Особливу увагу він загострив на необхідності виховувати у сучасної молоді високі критерії смаків, естетичних оцінок і суджень, які навчають її оцінювати і «масове мистецтво», і високе, або «елітарне мистецтво та привласнювати собі найвищі естетично одухотворені художні цінності людства» [4, с. 22]. Естетичне виховання дозволяє

студентській молоді відкрити багатовимірність власного світу та багатогранність світу зовнішнього, і завдяки цьому відчутти себе в органічній єдності з ним.

Аналіз стану проблеми художньо-естетичного виховання у дискурсі трансформації, глобалізації та інформатизації показує, що вона протягом довгого часу є незавершеною, невирішеною в тому вигляді як вона цього заслуговує. Теоретичні доробки художньо-естетичного виховання студентської молоді мало впроваджуються в практику сьогodнішніх університетів і недостатньо висвітлюються в наукових періодичних виданнях. В педагогічній періодичній пресі з проблем педагогіки вищої школи в основному акцент ставиться на публікаціях, присвячених дидактичним аспектам. Проблеми виховання студентської молоді, хоча й займають певне місце, але найчастіше вони присвячені висвітленню фрагментів досвіду виховної роботи. Теоретичні здобутки виховного процесу у вищій школі, в тому числі з системи естетичного виховання засобами мистецтва, є рідкістю і практично відсутні. На жаль, до цього часу в Україні відсутня концепція художньо-естетичного виховання студентської молоді на відміну від ґрунтовно розроблених концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та програми художньо-естетичного виховання школярів у позаурочній діяльності.

Невизначеність наукових підходів у розробці системи художньо-естетичного виховання у вищій школі значно ускладнює її організаційно-методичну забезпеченість і результативність.

Інтерес представляють дослідження, присвячені проблемам взаємодії мистецтв, поліхудожнього виховання, синтезу мистецтв. Слід зауважити, що методологічні та теоретичні основи цього наукового напрямку були закладені Б. Юсовим та науковцями його наукової лабораторії в Росії, Г. Шевченко та її науковою школою в Україні.

Один із провідних спеціалістів нинішньої лабораторії інтеграції мистецтв і світової художньої культури Л. Мун підкреслює, що «завдяки своїй імпровізаційній природі художній синтез звільнює могутні духовні сили, які дають окрім емоційної енергії і внутрішню волю» [5, с. 60]. Загальнотеоретичний художньо-естетичний інтерес представляє думка автора про те, що «дійсний внутрішній синтез створюється генетичною силою процесу імпровізації, в яку активно включаються не тільки букви, слова, пропозиції, звуки, мелодії, симфонії, барвіста палітра квітів і живописних полотен, але і взаємовплив одного мистецтва на інше» [5, с. 61]. Як компонент творчості і універсальний засіб породження синтезу мистецтв, імпровізація є креативним системоутворюючим фактором навчально-виховного процесу.

Звертає на себе увагу розроблена М. Бережною концепція соціокультурної адаптації молоді в процесі художньо-творчої діяльності. Ця концепція базується на ідеї особистісно-орієнтованої освіти і визначається низкою факторів, що зумовлюють необхідність її розробки. Серед них найбільш значущими є такі, які притаманні сучасній світовій спільноті: інформатизація суспільства і трансформація культурних цінностей значно впливають на загальну картину підвищення інтенсивності культурних взаємодій, що зумовлює необхідність проектування нових педагогічних стратегій художньо-естетичного виховання в системі вищої освіти; глобалізаційність і динамічність сучасного світу значно ускладнюють для молоді можливість освоєння культурних цінностей і соціокультурного досвіду, бо саме молодь найменш соціально і психологічно захищена і тому підлягає найскладнішим випробуванням гострих соціально-економічних проблем; в умовах підвищення у системі вищої освіти ролі культури та посилення уваги до залучення ресурсів художньої освіти з метою соціокультурної адаптації молоді, особливої актуальності набувають такі питання, як: реалізація можливостей мистецтва, художньо-творчої діяльності з метою психофізичного оздоровлення і виховання молоді за допомогою впровадження сучасних методик артпедагогіки; розробка стратегії особистісного художньо-мистецького розвитку; розвиток творчої особистості молоді в контексті різних культур, як умови розвитку її свободи, відповідальності і толерантності; модернізація освіти в рамках Болонського процесу значно актуалізує проблему формування творчої активності особистості, почуття відповідальності, здатності до гармонізації взаємин в культурі і суспільстві [6].

До теоретично-аналітичного напрямку можна віднести роботи Т. Суислової, яка досліджує теоретичні питання художньо-естетичного виховання майбутніх вчителів в основному засобами музичного мистецтва і в поєднанні музичного з іншими видами мистецтва. Відмічаючи, що студентська молодь позитивно ставиться до оволодіння культурологічними знаннями, які пов'язані з розвитком художніх здібностей, Т. Сусллова обґрунтувала можливість систематичного навчання музиці студентів протягом всіх років перебування у вищому навчальному закладі, про необхідність художнього «всеобучу» [7].

Т. Сусллова вважає, що художньо-естетична культура ефективно впливає на формування інтелектуальної, рефлексивної, художньо-освітньої, культурної особистості вчителя будь-якої спеціальності, здатного до використання знань мистецтва в своїй предметній діяльності на уроці, в позакласній і позашкільній виховній роботі. Набуті знання дають поштовх до можливості постійного процесу самопізнання, самоутвердження, самовдосконалення особистості вчителя.

Новизною характеризується дослідження Г. Муромцевої щодо педагогічних умов художньо-естетичної освіти студентів педагогічного ВНЗ. Новизна

полягає в тому, що, на думку автора, при створенні такої умови, як активізація самих учнів в процесі їх художнього виховання, здійснюється двосторонній процес художньо-естетичного виховання як студентів, так і їх вихованців, досягається високий рівень художньо-естетичної освіти студентської молоді. До важливої умови художньо-естетичної освіти студентів автор відносить також різноманіття форм проведення занять з урахуванням потреб учнів. Вона висловлює слушну думку про те, що постійне оновлення форм проведення занять при збереженні єдиного тематизму вносить до його проведення елемент новизни, несподіванки, свіжість сприйняття, а це є неодмінною умовою підтримки постійного і неослабного інтересу підлітків до занять подібного роду. Кожна із названих наукових ідей входить в скарбницю розвитку теорії і практики художньо-естетичного виховання молоді [8].

Цінним для нашого дослідження є наукова робота О. Хом'як «Виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності» у якій автор запропонувала привабливі нетрадиційні форми позааудиторної роботи, які презентувалися в яскравій художньо-естетичній формі: усне малювання різними художніми засобами образу гуманної людини, на яку хотів би бути схожим студент, моральні роздуми над смислом людських вчинків, наукові, художньо-естетичні студентські конференції, дискусійні «круглі столи», «діалоги мистецтвознавців», рольові ігри, тренінги з використанням комплексу мистецтв. Заслугує на увагу і тематика проведених заходів: «Естетичний смак як особисте досягнення людини», «Естетичний смак у мудрих висловах», «Образ прекрасної людини у мистецтві», «Просто красива людина» «Естетична культура і естетичний смак», «Естетичний смак у проявах поведінки» тощо [9].

Проведене дослідження педагогічної літератури засвідчує про достатньо велику і обґрунтовану концентрацію уваги дослідників на процесі художньо-естетичної освіти і виховання студентів. В той же час потрібно зауважити, що ця концентрація розподілена досить нерівномірно. Так, досліджень, які можна умовно віднести до теоретично-аналітичного напрямку значно більше ніж, скажімо, досліджень порівняльного напрямку. І зовсім мало наукових розвідок, присвячених вивченню та узагальненню передового педагогічного досвіду в університетах.

1. Каган М. С. О духовном / М. С. Каган // Вопросы философии. – 1985. – № 9. – С. 45–49. 2. Шеллинг Ф. Система трансцендентного идеализма / Ф. Шеллинг. – Л., 1936. – 394 с. 3. Мартынов В. Ф. Философия красоты / В. Ф. Мартынов. – Мн. : ТетраСистемс, 1999. – 336 с. 4. Современные концепции эстетического воспитания (теория и практика) / Ред. Н. И. Киященко. – М. : Ин-т философии РАН, 1998. – 302 с. 5. Мун Л. Н. Синтез искусств как постоянно развивающийся процесс порождения нового в искусстве, образовании, науке и его импровизационная природа / Л. Н. Мун // Электронный журнал «Педагогика искусства». – 2008. –

- № 2. – С. 56–68. **6.** Бережная М. С. Концепция социокультурной адаптации молодежи в процессе художественно-творческой деятельности / М. С. Бережная // Электронный научный журнал «Педагогика искусства». – № 2. – 2008. – С. 34.
- 7.** Сулова Т. Д. Особенности художественно-эстетической подготовки учителя школы (теоретический аспект) / Т. Д. Сулова // Психолого-педагогические основы общей, профессиональной и художественно-эстетической культуры : межрегиональный сборник научных трудов. – Липецк, 2007. – С. 53–59.
- 8.** Муромцева Г. А. Педагогические условия художественно-эстетического образования студентов педвуза / Г. А. Муромцева // Психолого-педагогические основы общей, профессиональной и художественно-эстетической культуры : [межрегиональный сборник научных трудов]. – Липецк: 2007. – С. 185–187.
- 9.** Хом'як О. А. Виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності : дис. кандидата пед. наук : 13.00.07 / Хом'як Ольга Анатоліївна. – Київ, 2015. – 271 с.